

הרב קוק זצ"ל

חנוכה / ה'תשס"ג
Rav Sperling

③ א"א ט"ו

ז' א'ה, אב תשס"ג, ה'

יא. שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל. יחש ישראל אל אוה"ע, חכמתם מנהגייהם ונימוסייהם, כבר פרושו חז"ל¹ ההפרש שבין הקובלנא של "וכמשפטי הגויים אשר סביבותיכם עשיתם"² לאותה של "וכמשפטי הגויים אשר סביבותיכם לא עשיתם"³, כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם עשיתם. אמנם העשיה כמתוקנים שבהם גם היא צריכה שמירה יתירה שלא ימשכו אחריהם לעשות ג"כ כנימוסים המקולקלים. והיסוד הנאמן להנהגה בזה הוא, שישראל צריך שישמור את רוחו ולבבו מכל משמר, אם לפעמים יראה דבר טוב, הנהגה ישרה ותיקון ישובו של עולם בעמים ויקחם להביאם לגבולו, יראה שלא רוח העמים בכללו יכנס לתוכן חיי הפנימיים, כי בהכנס רוח העמים לתוך חיייהם של ישראל אז אין מעצור ואין מעמד. אז כבר נהדף רוח ישראל ממקומו ועל כסאו ישב זר, כ"א רוח ישראל צריך שיהי איתן וקבוע בלב. התורה והמצוה וכל המדות הקדושות שהן שייכות לה, צריכות שיהיו חסנם ומעוזם של ישראל. ומצד החיצוני והטפל שבחיים, מצד צורך השעה וישוב העולם, יפנה לפעמים לקחת מכל דבר טוב שימצא אצל הגויים אשר סביבותיו. וכ"ו שרוחו בקרבו איתן ונאמן לשם ד' אלהי ישראל ותורתו, הדבר אינו מצוייר כאילו הגויים נכנסים אל גבולו ונוגעים בנחלתו, כ"א הוא יבא לקחת מאתם, או המה יביאו לו את הדרוש לו לקבל מהם, יפיפיתו של יפת באהלי שם⁴. אבל כאשר רוח יון פרץ להכנס בתוך עומק קדושתן של ישראל, לעשות צביון חדש על הרוח הישראלי, ותשוקות חדשות בפנימיות החיים הישראליים ע"פ המדה היונית, כיון שנכנסו להיכל, טמאו כל השמנים שבהיכל, לא פסלו רק את עצמן של אותן הדיעות והתכונות שנפגמו ע"י המגע עם התרבות היונית ההוללת, כ"א הדבר פעל על כל המערכה של הדיעות והמדות המעשים והתורות, לתן בהם טעם לפגם, להורידם מקדושתם ולמנע פעולתם הטובה והקדושה על עם ד'.

ו' ואם לא
הי' כלולים באור התורה ג"כ אותם הפנים של אפשריות ההסכמה לכאלה, היו רבים מחלושי דיעות נסוגים מאחרי תורת ד' בשביל הבלי נכר. ע"כ יד ד' הכינה לשמור כללות האומה שיהי' פנים בחכמתה לתן מקום ג"כ לאותן הדיעות המפורסמות ומוצלחות בשעתן. אע"פ שרק בכבידות יש לתן יחש לאלה הדיעות שמקורן ממעין זרים עם גופי תורה, עם המצות המעשיות ודיוק ההלכות בכל מרחב החיים הדתיים, ואינן נמשכות אחר הפתילה הגופנית שבתורה, מ"מ הן נאחזות בה במקצת בסמך ודוחק, וגם זה יפה להגן בעד זרם הזמן. אמנם צריך לדעת כי דיעות כאלה לא ינחלו את הנצחיות, ואורן כאשר יכבה אין אנו זקוקים עוד לקיים דבריהן, כי עצת ד' בתורה נעלה ורוממה היא מכל דיעות מחודשות העולות על לב האדם ורוחו. גם חלילה לנו ע"פ הנטיות של אלה המושכלות לשלח יד במעשי התורה לשנותם לפי רוחם. כי אסור להשתמש לאורה, רק בתור רעיון המעורר ומניח את הדעת לשעה, לכל תגדל סערת הלב החלש בראותו רוח חכמת הזמן עומד כצר ליסודי התורה, הונח ככח התורה ג"כ האפשריות להשוותם ולהתאימם, אבל לא בתור עמוד קיים ליסוד מעשי. זהו ערך נר חנוכה ונצחון החשמונאים על היונים, שרוח יון וחכמתה פעלה על בית יעקב באיזה דיעות ומחשבות חדשות.
גם זו היתה מאת ד', הפליא עצה הגדיל תושיה, להכין הגנה לדורות, הגנת שעה, כאשר שלטונם של החשמונאים במלוכה הי' ברוח לאומי כזה אשר לא לפי הדרך הנצחי של ישראל, שכרת ד' ברית המלוכה לדוד.

④ יתקן א"ת ה'

ו. ע"כ השמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה, כלומר הדיעות שרק בדוחק ולחץ יש לחברן עם תורת ד' תמימה בגופי מצותיה, והפתילות שהאור מסכסכת בהן, כלומר כחות לאומיים נקלטים מרוח העמים, שרק מעט הטירו ויצאו מחשכת העמים וילבשו מחלצות ישראליות, אמנם האירו לנו גם באורם הכהה את חשכת הגלות אבל אינם מהאורה הקיימת, כשרים הם לנר חנוכה, שהיתה כבר מהניסים שלא נתנו להכתב⁸, כי האורות הללו הם רק כסמוכות לחולי הגלות והדלדול. אמנם קודש הם, כי צריך להכיר גם בזה יד ד' וחסדיו, כי הכין מחסה שלא תפוג תורה ולא יאבדו דרך המון בנים הנזטים לרוח השורר, להיות להם גורל בקהל ד', לשמור מצות ד' כתורה וכמצוה, ושלא להפרד מאלהי ישראל ומעמו. כי סוף כל סוף יש בתוכן הפנימי שבהם הפונה לדרכה של תורה גרעין חתום בחותמה של תורה, דכתיב בה אמת⁹, פך שמן חתום בחותמו של כה"ג, אבל המתפשט ומתרחב לאורות המתחדשים בגלות בהתערבות בין העמים. המה אף בהסכמתם אל התורה, אורות של שעה, שאם ככתה אינו זקוק לה. ואף אם הותאמו באיזה משך זמן אל התורה ומצותיה, לא נעשו מעולם מעיקריה, ואסור להשתמש לאורה, לדון בהם במעשה בתור חק ומשפט כתוב.

④ ע"כ

.. אף גם זאת השקיפו, כי לא רק את הרע נקבל, מפגישה זו של רוח יון החודר במשכנות יעקב, עד שאין לנו כלל במה לשמח על מציאותו, כ"א כך היא מדתו של מקום ב"ה בהנהגת עולמו בכלל, והנהגתו עם ישראל בפרט, כי כל אותם הדברים המתנגדים ונראים רעים במציאותם, הם עצמם גורמים לפאר יותר את כח הטוב והאמת. ע"כ הפגישה היונית כשתגמור מהלכה להכנע כולה מפני הדר גאון ד' שהוא מעוזם של ישראל, עוד תשמש עם כל כחותיה להוסיף פאר ועצמה לתורת אמת ולגדל שם ד' אלהי ישראל בעולם, יפיפותו של יפת תיקבע באהלי שם, להרחיב ולשכלל לפאר ולרומם עווה של תורה ויראת ד' טהורה, השתולה על הרי ישראל. ע"כ ראויים הם הימים הללו לקבעם ימים טובים.

⑤ speech at the opening of Hebrew University

There are two spiritual tendencies in Israel; the one an inner and wholly sacred one tending to deepen his soul and to spread the light of the Torah from within. This aspiration is served by the Torah, the stronghold of Israel's soul, and by the Talmudical schools established in our midst from earliest time for the glory of the Torah. This spiritual aspiration is clearly defined and resolute neither fearing nor yielding to any obstacle. Yet in spite of his faith Rabbi Nechonya ben Hakana on entering the Beth Hamidrash prayed "May no hindrance arise on my path!"

The second spiritual tendency of the nation serves not only to deepen the inner sacredness of the Torah but also serves as the medium for the absorption and propagation of ideas, the propagation of Jewish conceptions and values from the Jewish world into the wide world of nations. For this purpose have we been set as a light for the peoples, and for the absorption of profane learning from without, from all humanity; to adapt to our own life the good and the sublime which we receive and to transmit it again to the world at large. And for the attainment of this end this University can serve as a great and worthy instrument.

Here, my beloved brethren there is reason to fear. ..

We also permitted the entry of foreign culture. With the development of foreign culture, of Greek philosophy and of the cultures of the various nations with whom we came into contact throughout our long history, these cultures gradually penetrated into our philosophy. This also, while looked upon with apprehension by some was welcomed by others.

When we regard these events from our present point of view, we see that neither the fear nor the rejoicing were unjustified. We gained because of these tendencies but also lost not a little through them.

It is quite clear that of those circles which welcomed these two tendencies without apprehension and with careless optimism and rejoicing, but few of their descendants have remained to participate in our difficult and sacred task of rebuilding our country and reviving the nation. The great majority of them have been assimilated among the nations, they have been caught up in the current of the "abundance of the sea" and the "forces of the gentiles which have come unto us".

Only those have been truly creative who have sat securely within the walls of our spiritual fortress, in the tabernacle of our Torah, in the holiness of the commandments and the laws. Only those who have both given and received values and conceptions through the golden mean between Israel and the nations — only those who have always lived not only with confidence and security, but also with apprehension remembering the prophecy of the "abundance of the sea and the forces of the Gentiles", — only those have truly created. From among them have sprung the true creative forces, workers in the building of our great edifice—from among them has grown that great body of the nation, faithful to the flag.

Wherefore hath the prophet rightly said: "Then thou shalt see and flow together, and thine heart shall fear, and be enlarged; because the abundance of the sea shall be converted unto thee, the forces of the Gentiles shall come unto thee".

⑥ ע"כ

בהלל והודאה. יש כאן שני חלקים שהם מתיחסים אל אלו הימים הטובים. הצד הטוב שישאר לעד לישראל דוקא ע"כ פגישת זה המכשול העצום, החוץ הגדול של אמתת האמונה כשיוצאת אל הפועל דוקא במה שכל הדיעות הרעות יוצאות לאור והן מתפשטות מאד, עד שרבים יבהלו משאתן וידמו שהן בולעות את אמונת ישראל. וכאשר למרות כל אלה קמנו ונתעודד, ודבר אלהינו יקום לעולם, הרי דגלם של ישראל וקרנם מתרומם, גם אותם הקנינים שהם טובים לשמש את האור האמיתי של התורה, שנלקחו מאוצר הפגישה היונית, מאותן הדיעות דקריבין לארחא דמהימנותא³, שנצרפו ונטהרו באש דת של תורת אמת, להסיר מהן כל סיגיהן ובדיליהן, זאת היא טובה עליונה שמאת ד' היתה זאת להכין הכל להטיב באחרית, ע"כ ראו לקבע הלל. והודאה היא על ההצלה הזמנית מהחרבן שהיה צפוי על ישראל מידי רשע של היונים, לולא ד' שהיה לנו. אמנם ראוייה היתה המטרה של קביעות אלו הימים טובים לקובעם ג"כ במשתה ושמחה, אבל כדי שלא יטעה הטועה, כי חמדת החיים ותענוגי בשרים שהצטיינו בהם היונים, זהו הרכוש שהוא ראוי להכנס בגבול ישראל מפגישה זאת, ובל יאמרו הנפתים אחר חומריותם, כי לזה ישמש המשתה והשמחה באלו הימים, ע"כ מפאת [?] ההלל שמורה על ההכרה בחסד ד' וטובו על המחשבות הטובות אשר חושב על עמו ונחלתו, כי אותם הכחות עצמם הרוחניים של יון, שהתנשאו לקעקע ביצתן של ישראל, הם עצמם יהפכו לסניגורים ולאמצעים המראים יותר בגלוי לכל העמים הודה והדרה של תורת ישראל, וכבוד שם ד' אלהי ישראל, אין נאה לערב עמו משתה גשמי וחומרי. כי הסניגוריא וההיפוך לטובה של פגישה זו, אין מוצאה בארחות החיים ההוללים של היונים, שמהם הרתיקונו חכמינו ז"ל רועי האמת בכל מיני הרחקה, כ"א יש יחס לדברים רוחניים של הרגשות שבלב, שיש בהם כבוד ותועלת. אמנם מצד חלק ההודאה, על טובתן של ישראל ההיות, ראוי הוא לשתף ג"כ שמחה חומרית, לשא כוס ישועות ולקרא בשם ד' על חסדו ואמתו אשר הגדיל לעשות. ובאמת נקבעה השמחה בימי חנוכה בצורה סעיפית, להורות שאינה ראוייה להתפשט על כל היסוד של שמחת אלו הימים, להגן מפני הטועים להשריש רוחה של יון החומרית בכרם ישראל, שהם עודם שרשים פורים לענה, שלא הושרשו לגמרי עד עת קץ. אמנם יסוד התכליתי של ימי קודש אלו, להכיר את הערך הנשגב של הנהגת אדון כל ית, איך מהמון הדברים המתנשאים להשחית ולבלע כל קודש הכין רטיה למכה, עד שמלאך רע בע"כ יענה אמן. וכאשר אירע ליעקב עם שרו של עשו, שלא נפטר ממנו בעצם התאבקותו עמו עד אשר כרך אותו שם. ומזאת התכונה נצמחת ג"כ התשועה ההיות, שהיא פרטית לערך התשועה הרוחנית הגדולה ההולכת ומתפשטת להפוך את החשך לאור, ועל שניהם יחד נקבעו הימים טובים הללו, בהלל

⑦